

Θεο-λο-γία καὶ τέ-χνη συμ-πο-ρεύ-ον-ται ἐξ ἄρ-χῆς συζυγεῖς καὶ ἀλλη-λὲνδετες μέσα στὴν Ἐκ-κλη-σία. Τίς συναντᾶμε ἐνωμένες στὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἱερέα, τοῦ ἱεροβάκτη, τοῦ ἐμπνευ-σμένου ἀγιογράφου καὶ τῶν ὑπολοίπων καλλιτεχνῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ αὐτὸ ἀκόμα τοῦ ἀφοσιωμένου θεο-λόγου ἐκπαιδευτικοῦ. Ὅπως σημειώνει ὁ ἁγιώτατος Καθηγητὴς τῆς Φι-λοσοφίας Βα-σίλειος Τατάκης, ἔργο τοῦ χριστιανοῦ θεολόγου εἶναι «*νά στο-λίσει μέ τά μέσα τοῦ στοχασμοῦ, νά ἀναπτύξει τὴν ἀλήθεια τοῦ Εὐαγ-γελίου, νά τὴν ἐκφράσει καὶ αὐτός, ὅπως τὴν ἐκφράζει καὶ ὁ ποιητής, ὁ ζωγράφος, ὁ ἀρχιτέκτονας, μέ τά δικά του ὁ καθένας μέσα, ὅπως ὁ ἀπλὸς πιστὸς μέ τὴ ζωὴ του*»

. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη ἀπετέλεσε βασικὴ συνι-στώσα τῆς λειτουργικῆς καὶ μουσικῆς ζωῆς τῆς Ὄρθοδόξου Ἐκκλη-σίας, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη χριστιανικὴ Ὁμολογία. Εἶναι χαρακτη-ριστικὸ ὅτι ἡ Ὄρθοδοξία ἀναγνωρίζει τὸν Θρίαμβό της στὴν ἀναστήλωση ἀκριβῶς τῶν ἱερῶν Εἰκόνων. Εἰς οὗτο ἐνδεικτικὰ, οἱ ἔννοιες τοῦ

λόγου

καὶ τῆς

εἰκόνας

συνιστοῦν τίς πλέον εὐρύτατες σὲ θεολογικὸ πεδίο.

ὑπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη, ὁ Χρι-στός καὶ σαρ-κω-μέ-νος Λό-γος τοῦ Θεοῦ εἶ-ναι ὁ κα-τε-ξο-χήν καὶ ὄν-τως θεο-λό-γος, ἡ ἀρχή, τὸ τέλος καὶ τὸ πλήρωμα τῆς θεολογίας, ὅπως εἶναι καὶ ὁ τελειότε-ρος καλλιτέχνης, ἡ ἀριστοτέχνης, κατὰ τὴν πατερικὴ ἔκφραση, ὡς Κτίστης καὶ Δημιουργός. Ὅπως ση-μειώνει ὁ Μέγας Βασίλειος στίς

Ὁμιλίαις

τοῦ ε

ἰς τὴν Εξαήμερον

«*ὁ κόσμος τεχνικὸν ἐστὶ κατασκευάσμα, προκείμενον πᾶσιν εἰς θεωρίαν, ὥστε δι' αὐτοῦ τὴν τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν σοφίαν ἐπιγιγνώσκε-σθαι*»

. Δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζουμε τὸ γεγονός ὅτι ὄνο-μάζουμε ἀκριβῶς τὴ συλλογὴ τῆς μοναστικῆς σοφίας

Φιλοκα-λία

. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ οἱ Ἅγιοι Πατέρες καὶ Γέροντες εἶδαν τὸ κάλλος τοῦ κτιστοῦ κόσμου ὡς ἔμμεση εἰκόνα καὶ δημιουργι-κὸ ἀποτέλεσμα τῶν θείων προσωπικῶν Ἐνεργειῶν, καὶ ταῦτι-σαν τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ μέ τὴν ἐμπειρία τῆς

θεωρίας

τοῦ

«*νοη-τοῦ κάλλους*»

τοῦ Δεσποτικοῦ Προσώπου. Σύμφωνα μέ τίς πο-λύτιμες διδαχές τους, ἡ φυσικὴ θεωρία

, δηλαδὴ ἡ θεογνωσία διαμέσου τῆς κτίσεως, σὲ συνδυασμὸ μέ τὴν πρᾶξιν

, δηλαδὴ τὴν ἀσκήση, ολοκληρῶνεται στὴν

Θεολογία

, πού σημαίνει ἔδῳ τὴν ἄμεση θέαση, ἔμπειρία καὶ γνώση τοῦ ἀκτίστου λόγου τῶν θείων Ἐνεργειῶν.

Ἐνὰ ἔργο τέχνης μαρτυρεῖ περὶ τοῦ προσώπου τοῦ δη-μιουργοῦ του, ὅπως καὶ περὶ τῆς ὑποστάσεως τῶν εἰκονιζο-μένων, ἂν πρόκειται γιὰ ἱερά Πρόσωπα. Ἐπειδὴ κάτι τέτοιο ὑπερβαίνει κάθε ἀντικειμενικὴ γνωστικὴ προσέγγιση, γι' αὐτὸ καὶ ἡ τέχνη ἐνεδύθηκε τόση σημασία μέσα στὴν Ἐκκλησία, καὶ ἡ ἑκκλησιαστικὴ γλῶσσα δὲν ἔμεινε νοσηριακὰ φιλοσο-φικὴ, ἀλλὰ ἔγινε βιούμενη θεολογία ὡς ὕμνος, προσῳδία, λατρεία, διάκο-σμος καὶ Εἰκόνα. Ἐ-πειδὴ ἄ-κρι-βῶς πη-γά-ζει ἀπὸ, καὶ ἀπευθ-ύνεται στὸν ὁ-λὸν ἄν-θρωπο, ἡ τέ-χνη ὑ-πῆρξε πάν-τοτε ἡ ἄρ-τι-ώ-τερη καὶ πλη-ρέ-στερη ἑκ-φραση τοῦ ἄν-θρω-πί-νου λό-γου. Ὡς τέ-τοια, καθίσταται ἄ-να-πό-σπα-στο μέ-ρος τῆς Θείας Λει-τουρ-γίας καὶ τῶν ὑ-πο-λοι-πῶν ἀκολουθιῶν καὶ μέσω αὐ-τῆς συνεκφαι-νόν-ται οἱ ἄ-λή-θειες τῆς πί-στεως. Σχεδὸν ἀπὸ συστάσεως τῆς ἡ Ἐκ-κλησία οἱ-κει-ώ-θηκε καὶ διαχειρί-στηκε τὸν λόγο τῆς τέ-χνης σὲ μιὰ ποι-κι-λό-τροπη καὶ πο-λυ-ε-πί-πεδη σημαν-τικὴ, γιὰ νὰ ἑκ-φρά-σει τὸ κοινὸ βί-ωμα καὶ νὰ ὑ-πη-ρε-τή-σει τὴν λει-τουρ-γικὴ, μυ-στη-ρι-ακὴ ζωὴ καὶ λα-τρευ-τικὴ πράξη τοῦ Ἐκ-κλη-σι-α-στι-κοῦ Σώ-μα-τος. Με-τα-χει-ρί-στηκε ἀπ' ἄρ-χῆς τὴν τέ-χνη τῆς ποι-η-σης καὶ τοῦ μέ-λους μέ θε-ο-λο-γικὴ ἑ-νάρ-γεια, ἀλλὰ καὶ τὴ γλῶσσα τοῦ ζω-γρά-φου, γιὰ νὰ πεί τὴν ἴ-δια ἄ-λή-θεια μέ τὸν χρω-στήρα, καὶ ἑ-πί-σης αὐτὴ πού ἄ-πο-τυ-πῶ-νει στὸ σχέ-διο καὶ στὰ ὑ-λικά του ο' ἀρχιτέκτο-νας-, κα-θὼς μέ αὐ-τὸν τὸν τρόπο ἡ καλ-λι-τε-χνικὴ εἰ-κόνα γί-νε-ται ἑκ-φραση τῆς πίστεως καὶ δι-αρ-κῆς ἄ-να-φορὰ στὴν Δη-μι-ουρ-γία καὶ τὴν Ἐν-σάρ-κωση, καθὼς καὶ τῆς προοπτικῆς τοῦ ἀνακαινισμού τῶν πάντων ἐν Χριστῷ, μέσω τῶν ο'-ποιῶν δι-και-ώ-νε-ται ἡ σύμ-πασα κτίση καὶ τὸ κάλ-λος τοῦ κό-σμου.

Αὐτὴ ἡ παρουσία τῆς τέχνης στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλη-σίας δὲν περιορίζεται μόνο σὲ εἰκαστικὸ καὶ ποιητικὸ πεδίο, ἀλλὰ συνί-σταται ἐξίσου στὴν ἱερά διακόσμηση τῆς θείας λατρείας μέσω τῶν λειτουργῶν τῆς ἱερωσύνης, τὴν εὐταξία τῶν ἱερῶν δρω-μένων, τὴν ροὴ τοῦ λόγου μέσω τῆς προσῳδίας καὶ τοῦ μέλους. Ἐντοπίζεται ἀκόμη καὶ στὴν λειτουργικὴ καὶ θεολογικὴ ἀγωγή τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐφήβων διαμέσου τοῦ μαθήματος τῶν Ἐρησκευτικῶν καὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς διδασκαλίας.

Ἡ μο-να-δικὴ αὐτὴ κα-τά-φαση τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς κάθε τομέα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργικότητας ἀνέδειξε τὴν Ἐκ-κλησία μας ὄχι μόνο σὲ δημιουργὸ τέχνης, ἡ ὁποία σφράγισε ολόκληρες περιόδους τῆς ἱστορίας καὶ τῆς δισχιλιετοῦς ζωῆς της, ἀλλὰ ἐπιπλέον σὲ κιβωτὸ τῆς κοσμικῆς κλασικῆς παιδείας, γραμματείας καὶ καλλιτεχνικῆς παράδοσης ἀνά τούς αἰῶνες.

Μέ ὅλους αὐτοὺς τοὺς τρόπους, Θεολογία καὶ Τέχνη ἀνέκαθεν ἀπετέλεσαν δύο συμπληρωματικὲς μεταξύ τους ἐκ-φράσεις ἐνὸς κοινοῦ βάθους. Ἡ καλλιτεχνικὴ γλῶσσα

διατυπώθηκε ὡς εἰκονογραφικὴ καὶ τεχνοτροπικὴ θεολογία, ὅπως ἀντιστοιχῶς καὶ ἡ Θεολογία, ὡς ὄντολογία καὶ «φιλοσοφία πρώτη», ἀποτελεῖ «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν», κατὰ τὴν προσφιλεῖ ἔκφραση τῶν σχολιαστῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας μπορεῖ νὰ παραχαράσσεται καὶ νὰ ἀλλοιώνεται τὸ ἴδιο ἀπὸ τὴν εἰκόνα ὅπως καὶ μὲ τὸν λόγον.

Οἱ Ἐικονοκλάστες ἀκριβῶς ἀντιμάχονταν τὶς ἱερὲς ἀπεικονίσεις, γιατί ἀδυνατοῦσαν νὰ συλλάβουν τὸ θεολογικὸ περιεχόμενον τῆς εἰκόνας καὶ τοῦ προσώπου, καταλήγοντας μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ ἀρνοῦνται τὶς ἀλήθειες τῆς ἐνανθρώπησης καὶ τῆς δημιουργικῆς Χάριτος τοῦ Κυρίου μας. Σὲ ἀπάντησιν, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς θα σημειώσῃ :
«Οὐ προσκυνῶ τῇ ὕλῃ, προσκυνῶ δὲ τὸν τῆς ὕλης Δημιουργόν, τὸν ὕλην δι' ἐμέ γενόμενον καὶ ἐν ὅλῃ κατοικῆσαι καταδεξάμενον καὶ δι' ὕλης τὴν σωτηρίαν μου ἐργασάμενον, καὶ σέβων οὐ παύσομαι τὴν ὕλην, δι' ἧς ἡ σωτηρία μου εἴργασται»
. Ἡ ἴδια πεφωτισμένη μαρτυρία θὰ διατυπωθεῖ περὶτρανα στὸ Συνοδικὸ τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅπου ἀναφέρεται χαρακτηριστικὰ ὅτι «
οὕτω κηρύσσομεν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ τοὺς Αὐτοῦ Ἁγίους, ἐν λόγοις τιμῶντες, ἐν συγγραφαῖς, ἐν νοήμασιν, ἐν θυσίαις, ἐν ναοῖς, ἐν εἰκονίσμασι»
.